

Горан Ж. КОМАР

СТЕЊЦИ НА ПОДРУЧЈУ ХЕРЦЕГ НОВОГ

ПРЕГЛЕД СТЕЊАКА ПО НАСЕЉИМА

СУТОРИНА

Пријевор, Малта, црква Пренос Моштију Св. Николе

Овај преглед започећу од крајње западне тачке херцеговске општинске територије, села Пријевор, у чијем опсегу лежи село Малта (раније Никол – до). У Малти, мало сјеверније од кућа, леже рушевине цркве посвећене Преносу моштију Св. Николе¹. Црква посједује старо гробље у којем није практиковано укопавање житеља Малте током XVII. и каснијих вјекова. Стењци типа плоча груписани су западно од црквене зграде, али неколико дугачких плоча уграђено је у темељни вијенац цркве у сјеверном зиду. Западно од цркве, уз ограду порте, лежи плоча димензија 1,50 x 0,65 m која у надглавном дијелу носи урезан знак равнокраког крста. Поред овог стењка, пред црквом, лежи и један споменик који је испуцао. У сјеверни зид цркве уграђена су три стењка. Могуће је одредити дужине ових споменика. Западни је 1,74 m, средњи 2,13 m, а источни 1,35 m. Дакле, у порти цркве у Малти лежи пет стењака.

Пријевор, Буџиково брдо

Усамљени стењак јужно од предјела Јаковина (Рустово) типа плоче димензија 1,65 x 0,79 (W) - 0,70 (E) x 0,32 m. Овдје је, према свједочењу мјештанина Милорада Дерића, послије Другог свијетског рата лежао и други стењак који је уграђен у пут и изгубљен. Илија Пушић помиње

---

¹ Војислав С. Јовановић, извештај са рекогносцирања терена у околини Херцег-Новог, Београд, 1956, Археолошка документација Завичајног музеја у Херцег-Новом, фасц. XVIII. Јово Н. Влаховић, Пријевор код Херцег-Новог, Београд, 1997, 169, 439, 440. Бранислав Дерић, Суторина, Београд, 1998, 117-124

предио између Малте и Пријевора као „Црквину“ на којем је уочио некрополу састављену од плоча попут оних у Малти, а на једној плочи и соларни диск². Овај предио се зове „Јаковина“ и лежи западно од историјског језгра Пријевора: Рустова. Сада је некропола градњом пута и кућа потпуно уништена.

Ченићи, црква Св. Ђорђа

У порти цркве Св. Ђорђа у суторинском селу Ченићи које је смјештено у осојној страни крупног гребена Кобиле који суторинску алувијалну раван одјељује од мора, лежи један крупни средњовјековни гробни споменик типа сандука. Његове димензије су: 1,79 x 0,86 x 0,79 m. На јужној страни стећка начињен је ћирилични натпис који раније није уочен, мада је натпис уоквирен маркантном линијом која формира правоугаоно натписно поље. Урезан је изузетно плитко и доста неспретно. Стиче се утисак да није довршен, што се виђа на натписима у Старој Херцеговини. У овом, доста оштећеном натпису, постоје три словна знака која могу помоћи код оквирног датовања. То је „Ж“ које стоји на прелазу између распрострањене варијанте са двијема укрштеним косим линијама које пресјеца хоризонтална линија (X-XV в.) и варијанте у облику путаче сличног облику ћириличном слову „Х“ које се јавља у XV вијеку (Премилово поље у Љубињу)³. Слово „Л“ које се јавља два пута у овом облику присутно је у бројним натписима из Херцеговине из XV вијека⁴. Слово „Р“ из овог натписа потиче из XV вијека⁵. Посебни проблем је препознавање и датовање слова „Д“ које овдје стоји као десети словни знак по реду, а које подсјећа на брзописно „А“ са недовршеном омчастом формацијом окренутом улијево. Сличне варијанте оваквог „Д“ виђају се на подручју Љубиња и Дабра⁶. Стога, овај натпис, може припадати XV вијеку.

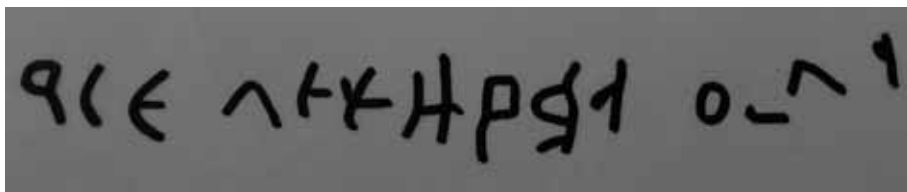
² Пија Пушић, *Tragovi arheoloških lokaliteta na terenu hercegnovske opštine*, Музејске свеске 3, Завијачни музеј Херцег-Нови, 1998, 3

³ Гордана Томовић, *Морфологија ћириличних натписа на Балкану*, Београд, 1974, 19

⁴ Marko Vego, *Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine*, том I, том II, Сарајево, 1964.

⁵ Г. Томовић, исто, 22

⁶ Натпис Богдана Хатељевића 119 година након Трухелке и један необјављени натпис из Дабра, Слово, година VIII, бр. 31-32, Никшић, 2011, 221. У натпису Радича Пићевића који се налази у дабарском селу Клечак, овдје објављеном, виђа се у последњем реду овакво „Д“. Горан Комар, ћирилични натписи из Старе Херцеговине, Слово, година VIII, 34-35, Никшић, 2011, 161

А СЕ ЛЕЖИ РАДОСЛА[В]

Рајовићи, Лобер, црква Рождество Св. Јована

Црква на Лоберу⁷ лежи на самој граници Суторине и Мојдежа. Уз цркву је одређени број стећака типа плоча, од којих су неки уграђени у темеље и зидове, а одређени број је задржан на свом мјесту. Овај локалитет спада у најважније средњовјековне комплексе на тлу херцеговске општине јер његово старо гробље није девастирано накнадним укопима, што је, видјели смо, случај и са гробљем цркве Пренос моштинау Св. Николе у Малти. Око цркве лежи седам стећака од којих су шест плоче. Један, окомито пободени, налази се уз западну ивицу главице на којој је подигнута црква, крај старог пута који до цркве води из одломка Рајевићи (вјероватно граничник). Други стећак – плоча положен је у простор гробља, на улазном дијелу, онако како се прилази цркви. Он носи стилизовану представу мача у наглавном дијелу стећка. Његове димензије су 1,57 x 0,30 x 0,51-0,46 m. Трећи стећак формира пицуо лијево од врата цркве и он у јужном дијелу носи знак крина. Његове димензије су 2 x 0,76-0,65 x 0,23 m. Четврти стећак формира пицуо десно од црквених врата, димензија 2,03 x 0,67-0,52 x 0,28 m. Нема украсних детаља. Пети стећак је на мало изложенијем мјесту пред црквом, димензија 0,62 x 0,76-0,65 x 0,31 m. У средишњем дијелу носи знак крста величине 0,30 x 0,26 m. Шести стећак лежи крај претходног и изразито је неправилног облика. Седми је уграђен у зид цркве у њеном југоисточном углу.

Жиње, Илинаца, црква Св. Пророка Илије

Западно од црквице Св. Илије⁸ лежи стећак који је употребљен за градњу гробнице Французима погинулим у рату 1806. године. Његова мјера је 1,88 x 0,90 (W) – 0,70 (E) m. Други стећак, недавно откривен

⁷ Горан Комар, *Црква Рождество Св. Јована Крстићева на Лоберу (Суџорина, Херцег-Нови)*, 2002, 63, 64

⁸ Поп Шпиро Лучић, *Љетопис њородице Лучића и њарохије суџоринске од 1680. до 1930. године*, Херцег-Нови, 2000, 23-27 – приредио Душко В. Лучић

приликом уређивања порте, лежи источно од цркве и мјери 2,03 x 0,80 x 0,40 m.

Жвиње, парохијална црква Св. Великомученика Георгија

У порти, сјверно од цркве, стећак – плоча гробнице фамилије Матковић, димензија 2,20 x 1,06 x 0,40 m.

СУШЋЕПАН

Црква Св. Стефана

У порти цркве Св. Архиђакона и Првомученика Стефана, десно од улаза у порту, лежала је грубо отесана дебља плоча која је уништена приликом градње породичне гробнице Грбића (Пулентића).

КУТИ

Ласиња, црква Св. Пророка Илије

У порти, крај цркве јужно, лежао је стећак типа плоче са ћириличним натписом Тома Вукосављевића. Натпис сам прочитао прије петнаестак година. Стећак је у међувремену уништен, највјероватније уграђивањем у савремену гробницу. У средишњем дијелу стећка био је урезан натпис Вуковом ћирилицом, крупним словима:

ГРОБ ТОМ
а ВУКОСАЛЕ
ВИЋ
1860

Ожеговићи, црква Св. Андрије

У порти, пред црквом, већи број великих фино клесаних плоча које не могу са сигурношћу припадати средњем вијеку. Могуће је да неке припадају високо средњовјековном периоду. Немају натписа нити украса.

Глозовик, црква Св. Ђорђа

У порти се налази неколико грубо притесаних тањих плоча са натписима, а на двјема се види соларни диск. Могуће је да припадају

средњем вијеку, а да су на њима током XIX вијека урезивани ћирилични натписи. Таква је плоча са натписом Тома Пуовића из 1808. године⁹.

Обалица, „Црквина“

Већа некропола на билу гребена који раздваја Куте од Ђеновића, састављена од више десетина гробова са грубље отесаним тањим плочама. Не могу са сигурношћу одредјелити средњем вијеку.

КАМЕНО

Црква Рождество Св. Јована Крстићелја

Усамљени стећак у порти, западно од цркве. Његове димензије су: 1,80 x 0,82 x 0,32 m.

МОКРИНЕ

Црвено брдо, црква Св. Крста

Усамљени стећак у порти цркве Св. Крста западно од цркве. Његове димензије су: 1,54 x 0,72 x 0,42 m.

Мокрине, Доње село

На старој млетачко – турској граници у близини извора Творађа и кућа Манојловића, стоји стилизовани, грубо притесани крст на усправљеној плочи који представља граничник међу селима Мокрине и Бајкове Крушевице. Овај споменик је описивао Илија Пушић¹⁰, па се на њему нећу задржавати. Плоча мјери 1,66 x 0,71-0,51 x 0,32 m. Сама фигура је висока 1,18 m, а састављена је од круга који представља глау-вршни дио крста и трупа са наглашеним раменима широком 0,61 m. Источна страна плоче је посве необрађена. Мјештани говоре да се недалеко од тог мјеста могао видјети натпис у стијени којем данас нема трага. Вјероватно овај стећак представља биљег старе границе Драчевице са сусједном жупом, а налази се у непосредној близини извора Творађа који је гранична тачка код османско-млетачког разграничења 1701. године. Предање казује да је порта старе цркве Св. Николе у сусједним Крушевицама чувала стећке који су уграђени у подумјенте данашње парохијалне цркве.

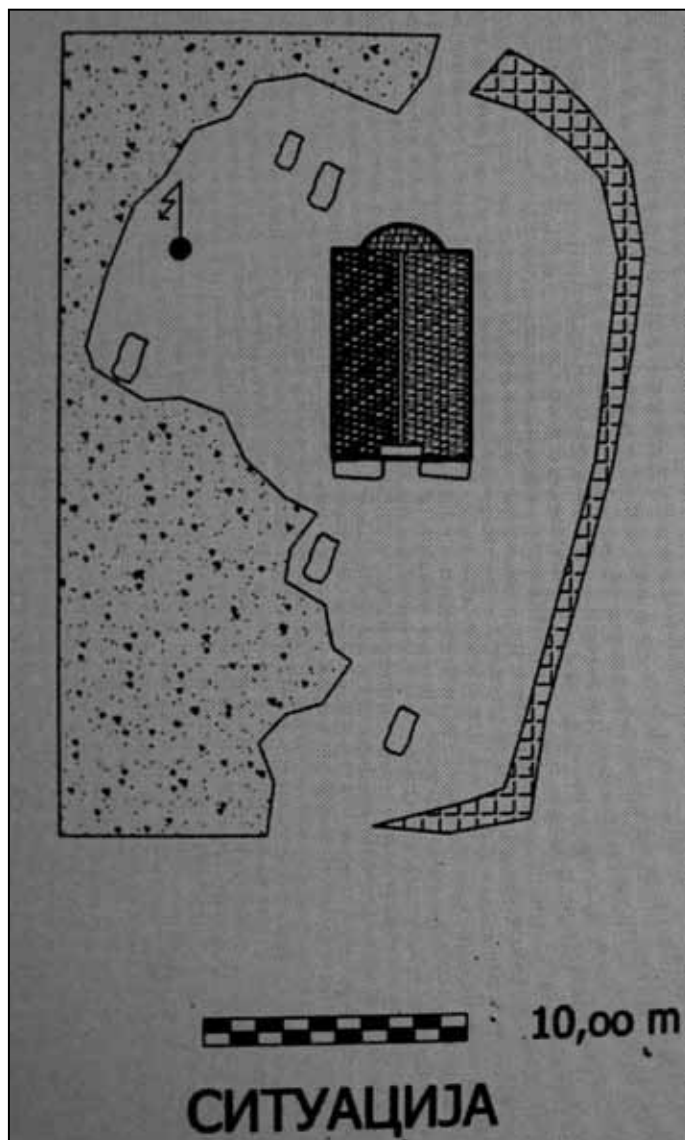
⁹ Горан Комар, *Ћирилични натписи из околине Херцеџ-Новоџ*, Музејске свеске 4/5, Завићајни музеј Herceg-Novi, Herceg-Novi, 2000, 73

¹⁰ Илија Пушић, *Трагови археолошких локалитета на терену hercegnovske општине*, Музејске свеске 3, Завићајни музеј Herceg-Novi, 1998, 9

УБЛИ

Црква Пресвѣтѣ Богородице

У порти ове цркве лежало је донедавно више тањих и грубо отесаних проча, а на једној од њих била је урезана ознака године у виду троногог „Г“ са посве заобљеним хрбатов - старогрчки број 900.

Суџорина, Лобер, црква Рождесѣва Св. Јована
Црѣјали: Р. Ковачевић, Ж. Караћ и Б. Сѣојановић

Сѣћнак у Ченићима

Сѣћнак у Црвеном брду (Мокрине)

ЗАКЉУЧАК

На општинском подручју Херцег Новог налазе се средњовјековни гробни споменици – стећци чија се концентрација опажа у предјелу Суторине. Стећци се јављају у западним селима Херцег Новог, уз границу са Херцеговином. Њихов број у прошлости био је пуно већи. Број сачуваних стећака на општинском подручју Херцег Новог износи двадесет споменика. Осамнаест типа плоча, један сандук и један антропоморфни крст – граничник.